Hannes Lowagie

"Omme messagier ende bode te zine van der voorseide stede". Een bijdrage tot de kennis over de Brugse stadsboden tijdens de late middeleeuwen.

Inleiding[1]

Het graafschap Vlaanderen was een van de meest dichtbevolkte en verstedelijkte streken van laatmiddeleeuws Europa. De drie grootste steden van het graafschap: Gent, Brugge en Ieper waren, samen met de kasselrij van het Brugse Vrije, georganiseerd in het college van de Leden van Vlaanderen[2]. Dit college vormde een belangrijk representatieorgaan en voerde een sterke oppositie tegen de centralistische tendens van de Bourgondische Valoishertogen. Deze dynastie, die in Vlaanderen aan het roer kwam na het overlijden van Lodewijk van Male in 1384, beschikte over meer kapitaal dan de Vlaamse graven en kon hierdoor een sterke en centralistisch geïnspireerde bestuursvorm nastreven. Deze tweespalt tussen de centrale en de stedelijke politiek zorgde voor voortdurende onderhandelingen met betrekking tot de organisatie van de publieke instellingen. En deze politieke activiteit was in feite voornamelijk steeds doordacht communiceren. Die stedelijke communicatie is al vanuit verschillende standpunten bestudeerd. Het onderzoek richtte zich bijvoorbeeld uitvoerig op de communicatieve praktijken binnen de stedelijke publieke ruimte. Zo heeft Elodie Lecuppre-Desjardin, in navolging van onder andere Peter Arnade, gewezen op een wederzijdse communicatie tussen de hertog en de gaststad via een

1 Dit artikel kwam tot stand in het kader van het IUAP-project VI-32. Ik dank Marc Boone, Jelle Haemers, Frederik Buylaert, André Vandewalle en Kristof Dombrecht voor hun opmerkingen.

2 Zie onder andere: W. P. BLOCKMANS, *De volksvertegenwoordiging in Vlaanderen in de overgang van de middeleeuwen naar de nieuwe tijden (1384-1506)*, Brussel, 1978 (Verhandelingen van de Koninklijke academie voor wetenschappen, letteren en schone kunsten van België. Klasse der letteren, XC).

uitgebreid publiek vertoon[3]. Via processies langs symbolische plaatsen binnen de stad legitimeerden zowel de hertog tijdens blijde inkomsten als een nieuw verkozen stadsbestuur hun macht[4]. Een stadsbestuur werkte tijdens deze hoogdagen aan het beeld dat van haar werd geconcipieerd omdat een positie van een stad nooit was verzekerd en doorheen de eeuwen sterk kon verschuiven[5]. Maar ook tijdens het dagelijkse politieke handelen, werkte een bestuur aan haar profilering. Hierbij was het briefverkeer erg belangrijk. Het versturen van een brief aan de hand van duidelijk herkenbare boden was een belangrijk onderdeel van de politieke communicatie. Voor de laatmiddeleeuwse Nederlanden is nog zeer weinig geweten over de verschillende soorten boden en hun functie. Wel staat vast dat de steden investeerden in een eigen vorm van professionele briefdrager, de *messagier*. Hij bracht een stedelijke brief, gezegeld met stadszegel, maar hij was zelf ook gekleed in de stedelijke kleuren, geflankeerd door een kenmerkende bus met bijbehorend kenteken van de stad. Net daarom was het belangrijk dat hij een betrouwbaar en eervol persoon was. De stadsbode stond na verloop van tijd zelfs symbool voor de hele - goed geïnformeerde - stadsgemeenschap. Zo werd in Basel op de gevel van het stadhuis een beeld aangebracht van een messagier die vermoord werd in 1444 (afbeelding 1)[6]. Dit toont aan dat een messagier een belangrijke representatieve waarde had voor het stadsbestuur. De enige gekende iconografische voorstelling van een stedelijke bode in de Zuidelijke Nederlanden is de stadsbode van Mechelen op het linkerpaneel van het 'Merode altaarstuk' (af-

3 E. LECUPPRE-DESJARDIN, *La ville des cérémonies: essai sur la communication politique dans les anciens Pays-Bas bourguignons*, Turnhout, 2004 (Studies in European Urban History (1100-1800), IV).

4 Zie J. HAEMERS en E. LECUPPRE-DESJARDIN, 'Conquérir et reconquérir l'espace urbain. Le triomphe de la collectivité sur l'individu dans le cadre de la révolte brugeoise de 1488', in: C. DELIGNE en C. BILLEN (eds.), *Voisinages, coexistences, appropriations. Groupes sociaux et territoires urbains (Moyen Age-16e siècle)*, Turnhout, 2007, p. 119-142.

5 P. STABEL, *Dwarfs among giants. The Flemish urban network in the Late Middle Ages*, Leuven, 1997 (Studies in urban, social, economic and political history of the medieval and modern Low Countries, VIII), p. 245-269.

6 Zowel de voorbeelden uit Bern en Basel worden ook besproken in: P. MONNET, 'Courriers et messages: un réseau urbain de communication dans les pays d'Empire à la fin du Moyen Age', in: C. BOUDREAU (ed.), *Information et société en Occident à la fin du Moyen Age. Actes du colloque international tenu à l'université du Québec à Montréal et à l'université d'Ottawa (9-11 mai 2002)*, Parijs, 2004 (Histoire ancienne et médievale), p. 281-282, 302-303.

beelding 2)[7]. Zijn aanwezigheid wordt gezien als een allusie op de annunciatie op het centrale paneel.

De stadsbode op de gevel van het stadhuis van Basel

Afbeelding van de Mechelse stadsbode (detail van het rechterpaneel van het Merode-triptiek)

Dit artikel wil bijdragen tot een betere kennis van de stadsboden in het algemeen en de Brugse stadsboden in het bijzonder. Deze functie werd reeds kort behandeld in de studies over de stedelijke officiën van André Vandewalle[8]. Maar verder onderzoek hierover was zeker nog nodig. Ik wil in dit artikel verder ingaan op de rekrutering van messagiers. Ik onderzoek wie precies deze functie op zich nam en hoe lang hij in dienst bleef. Vervolgens wordt de precieze verloning en de taakinhoud besproken. Valt de messagier binnen de stedelijke administratie in de lagere loonklasse, of kon hij toch rekenen op een goede verloning? Tot slot ga ik in op de functie van de stadsbode binnen Brugge zelf en eventueel andere taken die de bode op zich nam.

7 Deze annunciatie-triptiek is momenteel bewaard in The Cloisters (New York). Zie http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/56.70. Het werk wordt toegeschreven aan Robert Campin, de meester van Flémalle. Zie A. CHÂTELET, *Robert Campin. De meester van Flémalle* (Antwerpen, 1996), p. 93-113.

8 A. VANDEWALLE, 'De stedegarsoenen, boden in dienst van de magistraat, te Brugge in de Nieuwe Tijd', in: G. ASAERT (ed.), *Recht en instellingen in de oude Nederlanden tijdens de middeleeuwen en de nieuwe tijd: Liber amicorum Jan Buntinx*, Leuven, 1981, 391-404 en A. VANDEWALLE, *De arbeidersofficiën van Brugga ca. 1440-ca. 1670: een institutionele studie, met ekonomische en sociale aspecten* (Onuitgegeven doctoraatsthesis (KUL), 1983).

De hierboven besproken representatieve en informatieve rol van een messagier had belangrijke gevolgen voor de levenshouding en ingesteldheid die men verwachtte van een messagier. Een interessante bron om informatie daaromtrent te verkrijgen, zijn de eden die een messagier moest afleggen. Door een eed verbond iemand zich tot iets en werd zo een wederzijdse relatie tussen twee of meer mensen gecreëerd[9]. In de vijftiende eeuw werden ze voor het eerst opgeschreven en steeg het aantal functies die eedplichtig werden. De eden waren politieke instrumenten die de eedaflegger aan het bestuur bond. Ze waren belangrijk voor de opbouw van de sociale discipline omdat ze bindend waren en directe implicaties hadden op het zielenheil van de eedaflegger[10]. Verder was de eed ook een juridisch middel om eventueel misbruik na de aanstelling te kunnen straffen.

In de stadsbibliotheek van Brugge is nog een 17e-eeuws handschrift bewaard waarin de Brugse eden staan vermeld. Omdat dergelijke eden doorheen de eeuwen vaak onveranderd bleven, kan er van uitgegaan worden dat de middeleeuwse eed nauw aansloot bij deze zeventiende-eeuwse transcriptie. Uit de tekst van de eed blijkt duidelijk wat de deugden van een messagier waren en wat het stadsbestuur van hem verwachtte:

> *'Den eedt van den messagiers.*
> *Dat zweere ick, bode ende messagier te zyne van der stede van Brugghe den heere ende den wet van der zelver stede goet, ghetrauw ende onderdanich te zyn alle reysen ende voyaigen ende oock daghinghen danof ic last hebben zal ghetrauwelic te doen ende te vulcommene de brieven ende missiven die ick draghen zal ende oock de antwoorden ende ander brieven die ick weder bringhen zal ghetrauwelic te beweghene daer die behooren tsecreit dat tmynder kennesse commen zal onder my te houdene ende niet te revelerene. Ende voorts al te doene dat een goet bode ende messagier*

9 J. SPURR, 'A profane history of Early Modern Oaths', in: *Transactions of the Royal Historical Society*, 11 (2001), p. 47.

10 J. VAN LEEUWEN, 'Municipal oaths, political virtues and the centralised state: the adaptation of oaths of office in fifteenth-century Flanders', in: *Journal of Medieval History*, 31 (2005) 2, p. 185-190.

van der stede van Brugghe schuldich es ende behoort te doene. Alzo moet my God helpen alle Godts heleghen ende by mynder manne waerhede'[11].

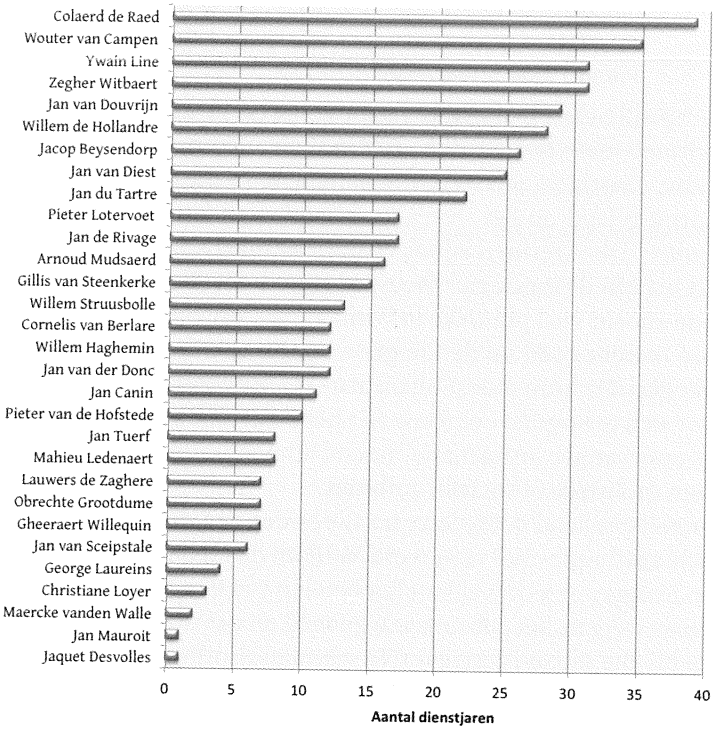
De opvallende bijvoeglijke naamwoorden in de eden zijn: *goet, ghetrauw ende onderdanich, ghetrauwelic.* De nadruk lag op een trouw, ernstig en rechtvaardig handelen. In die context wordt de nadruk gelegd op het *secretelic* handelen en het bewaren van de *secreten.* Deze termen zijn zeer sterk gelinkt aan de politieke context waarin de messagier moest opereren. Het bestuur wist dat de bode enorm veel politieke informatie zou opvangen en dat hij op deze manier goed op de hoogte zou zijn van de politieke gevoeligheden. Daarom moest hij uitdrukkelijk zweren deze informatie voor zich te houden en trouw aan het stedelijke bestuur te blijven. De opgevangen informatie mocht hij geenszins gebruiken voor eigen (politieke of sociale) ambities.

Vanzelfsprekend voldeden niet alle boden aan dit ideaal. In de periode april 1482-mei 1483 werd Willem de Hollandere, messagier van Brugge, veroordeeld tot het betalen van een boete van 12 pond parisis wegens het gebruik van geweld en het toebrengen van slagen bij ene Jehan Faestreyt. De schoutsrekening vermeldt dat dit 's nachts gebeurde, wanneer Willem, waarschijnlijk na een van zijn opdrachten, terugkeerde in Brugge[12]. Opvallend is dat Willem de Hollandere in de *pencioenen* pas vermeld wordt vanaf het schepenjaar (begin in september) 1483-1484, maar hij werd wel reeds vanaf 1480 ingezet in de categorie van *ridegeld*[13]. De veroordeling

11 BRUGGE, *Stadsbibliotheek Biekorf,* handschrift 461, f. 28r.-v. Het handschrift bevat de nota: *'maneat in camera scabina Brugensis 1631'.* Het is waarschijnlijk in dat jaar opgemaakt (al dan niet naar analogie van een ouder origineel). Eenzelfde eed, uit een 18e-eeuws handschrift is te vinden in: SBB, handschrift 461bis, f. 27r.-v. Dat beide eden gelijk zijn, toont aan dat de eed van de stedelijke officiën doorheen de eeuwen quasi amper veranderde.

12 BRUSSEL, *Algemeen Rijksarchief,* fonds Rekenkamers, nr. 13781, schoutsrekening Brugge, 21 april 1482-5 mei 1483, f. 40r.: *'De Guillaume de Hollande, messagier de la ville de Bruges calangié par les dessus dit pour ce qu'il avoit avanchié de venir bien tart en nuyt sur les rues ou il trouva ung nommé Jehan Faestreyt seant devant son huys lequel il bati fort et feist sur lui grande rudesse dont il se submist en l'ordonnance comme dessus par lesquelz fu ordonné qu'il paieroit au prouffit de mondit seigneur la somme de 12 lb.'*

13 BRUGGE, *Stadsarchief,* Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1480-1481, f. 66v.: *'Item XIII in septembre ghesonden Willem de Hollandere te Ghend aen Jan de Keyt ende andre ghedeputeerden van deser stede wesende aldaer met brieven ende was uut IIII daghen, comt 5 s.'*

Grafiek 1: De Brugse messagiers en hun dienstjaren (1400-1511)

gebeurde in het begin van zijn carriere. Voor deze misstap en veroordeling werd hij alleszins niet uit zijn functie ontzet. Hij bleef zeker nog tot 1511 in dienst als messagier van de stad Brugge.

Loopbaan en carriere

Het is interessant om te onderzoeken hoe lang de stedelijke boden in dienst bleven. Om hierover een beter beeld te krijgen werden de jaarlonen (*pencioenen*) onderzocht. Hierin werden jaarlijks de namen van de vier messagiers vermeld. Ik heb deze bekeken voor een periode van ruim 110 jaar (1400-1511). Het gemiddeld aantal dienstjaren van de 22 messagiers wiens loopbaan volledig gekend is, bedraagt 14,3 jaar. Daarvan waren er negen messagiers die tussen één en tien jaar in dienst waren, zeven die tussen elf en twintig jaar de stad dienden en tot slot zes messagiers die vijfentwintig jaar of langer messagier waren.

Het belangrijkste dat grafiek 1 verduidelijkt, is het aspect van continuïteit. De messagiers bleven meerdere jaren in dienst. De koploper is Colaerd de Raed. Zijn carrière begon in 1440 en eindigde in 1483, met een tussenpauze van 1471 tot 1475. Hij was waarschijnlijk vanaf eind jaren '70 van de vijftiende eeuw niet meer actief als messagier. Hij bleef echter actief (en werd nog steeds vermeld in de lijst van *pencioenen*) tot en met het jaar 1483. Waarschijnlijk was dat het jaar van overlijden en bleef iemand messagier tot zijn dood. In 1480 werd Colaerd wel reeds bijgestaan door Willem de Hollandre[14]. Hij vervulde nog taken als messagier, maar minder frequent dan voordien[15]. Hoewel Willem de Hollandre al in 1480 actief was als messagier, moest hij wachten tot het overlijden van Colaerd in 1483 om hem volwaardig te kunnen vervangen en een jaarloon als messagier te kunnen opstrijken. Willem de Hollandre verschijnt pas vanaf 1483 in de lijst van de *pencioenen* van de stad. In die eerste drie jaar van zijn dienst kon de ervaren Colaerd wel de nodige tips en kennis doorgeven aan Willem.

Een lange carriere had zowel voor de messagiers als voor het stadsbestuur belangrijke voordelen. De messagier had werkzekerheid en genoot ook aanzien onder de bevolking. Voor het stadsbestuur was het grote voordeel dat het na verloop van tijd een beroep kon doen op zeer ervaren messagiers. Na jarenlange dienst kende een messagier de vlotste wegen, was hij op de hoogte van de gevaren onderweg en kende hij de verschillende bestemmelingen en hoe elk van hen best benaderd werd. Die ervaring kon de messagier dan weer doorgeven aan zijn opvolger. Zo kon het stadsbestuur steeds een beroep doen op professionele en ervaren messagiers. Voorts had een lange carrière het voordeel dat de verschillende contactpersonen de stadsbode na verloop van tijd ook kenden. Dit zorgde ervoor dat er een vorm van vertrouwen ontstond. Dit vertrouwen en die herkenbaarheid waren zeer belangrijk in de laatmiddeleeuwse maatschappij en politiek. Dit waren de

14 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1480-1481, f. 66v.: *'Item XIII in septembre ghesonden Willem de Hollandere te Ghend aen Jan de Keyt ende andre ghedeputeerden van deser stede wesende aldaer met brieven ende was uut IIII daghen, comt 5 s.'*

15 In het jaar 1481-1482 werd hij bijvoorbeeld slechts belast met 14 opdrachten. Zie BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1481-1482, f. 60r.-81v.

hoofdredenen waarom het stedelijke bestuur de messagiers lang in dienst wou houden. Door een jarenlange dienst werd een messagier meteen herkend, waardoor hij zich niet meer hoefde te identificeren. De geadresseerde wist ook meteen dat er een brief van Brugge aankwam. Dit kon het corresponderen aanzienlijk versnellen.

Rekrutering

Dat de messagier pas werd aangesteld nadat hij zijn eed had gezworen, werd hierboven reeds behandeld, maar het is interessant te onderzoeken wie bode werd en waar het bestuur haar boden rekruteerde. Een bron die ons meer informatie geeft over de aanstelling van de Brugse messagiers is het zogenoemde *pachtboek officiën*. Deze reeks bevat de verkopingen van officiën en verpachtingen van accijnzen, rechten en eigendommen van de stad. Het eerste register van deze reeks, dat loopt over de periode 1440-1470, biedt een overzicht van de houders van de toen voorkomende officiën[16]. De verkoop van officiën was een typisch verschijnsel voor de arbeidersofficiën, maar overheidsofficiën 'met bediendenkarakter' (zoals het messagierschap) werden toegekend. Met andere woorden, de stadsbode werd door de schepenen aangesteld en benoemd. Hierdoor konden ze de in hun ogen beste kandidaat kiezen (wat nodig was voor een dergelijke representatieve functie). Dat de functie doorgaans niet verkocht werd, kan ook worden afgeleid uit het feit dat deze post niet als dusdanig in de stadsrekeningen voorkwam, of ten minste slechts zeer uitzonderlijk[17]. Het hierboven aangehaalde register vermeldt tien

16 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 127: pachtboek officiën, 1440-1470, f. 5r.: *'Jehemin Coc, messagier ons gheduchts heeren, Jan van Douvrijn, f. Gilberts* [doorstreept], *Gillis van Steenkerke* [doorstreept en in margine: 'mortus'], *Mahieu Lenaert* [doorstreept en in margine: 'verlaten'] *Colin de Raet, Jan Canin* [doorstreept], *Staeffin Beyts* [doorstreept], *verlaten, Zegher Wittebaert, Yweyn Line, over Jan van Douvrijn bi compositien ende consente, Jan de Rivage, gheseit Luucxkin over Jan Canin'*.

17 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1493-1494, f. 28r. en stadsrekening 1499-1500, f. 34v. Zie hierover: A. VANDEWALLE, *De arbeidersofficiën van Brugge*, deel 1, p. 30-46; A. VANDEWALLE, 'De stadsofficiën van Brugge: openbaar ambt of commercie (15de-18de eeuw)', in: N. GEIRNAERT en M. VANDEBROEK, *Een privilege voor iedereen. Verzamelde studies van dr. André Vandewalle over Brugse geschiedenis*, Antwerpen, 2008 (Archiefkunde, 10), p.159-166 en J. MERLEVEDE, *Stad,*

messagiers. Iedere messagier die in deze periode actief was, staat hierin vermeld (uitzonderingen zijn Janne Mauroit en Maercke vanden Walle, maar dit zijn beide messagiers die slechts één of twee jaar in dienst waren). De marges vermelden bij Gillis van Steenkerke: *mortus*. Hij heeft zijn functie dus waarschijnlijk tot zijn dood uitgevoerd. Bij Mahieu Ledenaert staat vermeld: *verlaten*. Mahieu heeft zijn messagier-functie vroegtijdig stopgezet. Bij Ywein Line staat vermeld dat hij Jan van Douvrijn opvolgde: *bi compositien ende consente*. Jan de Rivage volgde Jan Canin op (zoals ook blijkt uit tabel 3.1). Het register vermeldt bovendien ook nog een messagier die nooit in de stadsrekeningen werd opgenomen (Staeffin Beyts), maar ook hierbij staat vermeld dat hij zijn functie vroegtijdig verlaten had. Hij heeft zijn functie waarschijnlijk niet lang uitgevoerd.

Om de afkomst van de Brugse poorters te achterhalen, werden de Brugse poorterslijsten geraadpleegd. Hierin stonden de nieuwe poorters van de stad geregistreerd, samen met hun afkomst en hun beroep[18]. Acht Brugse messagiers konden met enige zekerheid gelinkt worden aan hun registratie in de poorterslijsten. Willem Struusbolle werd op 15 maart 1408 poorter. Hij kwam uit Kaprijke en werd Brugse messagier in het midden van het schepenjaar 1407-1408. Jan van Douvrijn die zijn loopbaan in 1423 begon, kwam ook dat jaar in de poorterslijsten voor. Hij schreef zich op 8 maart 1423 in en was afkomstig uit Rijselambacht. Daarbij werd vermeld dat hij: *es messagier*[19]. Obrecht Grootdume schreef zich in op 21 augustus 1431 en kwam uit Zaamslag in de Vier Ambachten[20]. Hij startte ook dat jaar als messagier. Maercke vanden Walle die slechts twee jaar messagier was van 1438 tot 1440 registreerde zich op 24 juli 1438 als Brugse poorter[21]. Jan Canin

voorst en schatkist. Het Brugse en Ieperse financiewezen tussen Middeleeuwen en Nieuwe Tijden (1405-1555) (Onuitgegeven doctoraatsthesis (ULB), 1985), p. 277.

18 R. A. PARMENTIER, *Indices op de Brugsche Poorterboeken*, Brugge, 1938 (Geschiedkundige publicatiën der stad Brugge, II); A. JAMEES, *Brugse poorters, opgetekend uit de stadsrekeningen*, Handzame, 1980. Deze laatste uitgave werd geanalyseerd in: E. THOEN, 'Immigration to Bruges during the late Middle Ages', in: S. CAVACIOCCCHI (ed.), *Le migrazioni in Europa secc. XIII-XVIII*, Prato, 1994, p. 335-353.

19 R.A. PARMENTIER, *Indices*, deel 1, p. 64.

20 A. JAMEES, *Brugse poorters*, deel 2, p. 107.

21 A. JAMEES, *Brugse poorters*, deel 1, p. 428.

schreef zich in 1444 als poorter in om in 1447 als messagier aan de slag te gaan. Hij was afkomstig uit Jabbeke in het Brugse Vrije[22]. Ywein Line kwam uit Gent, begon zijn carrière in 1452 en werd Brugse poorter op 13 juli 1453[23]. Wouter van Campen (in dienst van 1471 tot 1493 en vanaf 1493 terug tot na 1511) kwam uit het land van Kleef (in het huidige Duitsland). Hij registreerde zich in 1468 als poorter, drie jaar voor zijn benoeming als messagier[24]. Jan van Diest die zijn loopbaan in 1479 begon, schreef zich op 26 juni 1480 in als Brugse poorter. Hij was afkomstig uit Linkebeek, in het hertogdom Brabant. Bij hem werd nog specifiek vermeld dat hij Brugse poorter werd: *omme messagier ende bode te zine van der voorseide stede*[25]. Deze poorterslijsten geven belangrijke extra informatie. Ten eerste lagen de benoeming als messagier en de inschrijving als poorter altijd dicht bij elkaar. De inschrijving als poorter werd waarschijnlijk verplicht door het bestuur. Dit had juridische motieven. De Brugse schepenbank had op deze manier namelijk een grotere bevoegdheid over de messagier en stond in voor zijn berechting. Ook kon de messagier op deze manier genieten van tal van voordelen die de poorterij verworven had, zoals de vrijstelling van confiscatie. Ten tweede was er duidelijk een groot rekruteringsgebied (Jabbeke, Gent, Rijsel, Kaprijke, Zaamslag, Linkebeek, Kleef). Het lijkt er sterk op dat de mannen Brugse poorter werden in functie van hun carrière als messagier en misschien zelfs speciaal hiervoor naar Brugge trokken. Het Brugse stadsbestuur werkte ook met mensen die niet uit het Brugse afkomstig zijn. Misschien garandeerde dit een bepaalde vorm van neutraliteit in het Vlaamse politieke gebeuren. Hetzelfde komt voor bij de grafelijke baljuws. Om de onpartijdigheid te waarborgen moest hij een vreemde zijn ten opzichte van zijn standplaats[26]. Een afkomst uit een andere streek gaf natuurlijk ook het voordeel dat men die andere streek en de wegen daar, eventueel ook de an-

22 R.A. PARMENTIER, *Indices*, deel 1, p. 268.
23 A. JAMEES, *Brugse poorters*, deel 2, p. 476.
24 R.A. PARMENTIER, *Indices*, deel 2, p. 538.
25 R.A. PARMENTIER, *Indices*, deel 2, p. 758.
26 J. VAN ROMPAEY, *Het grafelijk baljuwsambt in Vlaanderen tijdens de boergondische periode*, Brussel, 1967 (Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse academie voor wetenschappen, letteren en schone kunsten van België. Klasse der letteren, LXII) p. 111-118.

dere taal, beter kende. Deze poorterslijsten tonen alleszins aan dat de functie een grote aantrekkingskracht genoot. Ywein Line, die Jan van Douvrijn in 1452 opvolgde *bi compositien*[27] kwam dus van Gent om in Brugge messagier te worden (en te blijven tot 1483).

Verloning

De verloning van een laatmiddeleeuwse stedelijke messagier valt uiteen in vijf verschillende aspecten. Eerst en vooral kregen ze een jaarlijkse wedde (*pencioen*). Ten tweede kregen ze voor elke missie een dagvergoeding. Deze betalingen staan opgelijst in de bodenlijsten van de stadsrekeningen. Ten derde kregen ze soms drinkgeld van de personen die ze bezochten. Ten vierde vervulden ze nog talrijke andere opdrachten voor het stadsbestuur. Tot slot was er per uitzondering nog een vijfde aspect, namelijk een vast pensioen waarvan ze konden genieten na een jarenlange loopbaan.
Zoals reeds eerder vermeld werd, kwamen de stedelijke boden vaak voor in de lijst van de *pencioenen*. Dit zijn de jaarvergoedingen voor het stedelijke personeel. De Brugse messagiers kregen jaarlijks 25 lb. par. Vanaf het jaar 1496-1497 werd dit verminderd tot 24 lb. par.[28] De grootte van deze vergoedingen was dus relatief beperkt. Daarenboven kregen de Brugse messagiers viermaal per jaar een presentwijn (een eerder symbolische hoeveelheid wijn). Op Sint Antoniusdag (9 november), Kerstdag, Pasen en Pinksteren konden ze genieten van elk een vierendeel wijn. Dit maakt dat elke messagier jaarlijks in totaal een kan wijn kreeg[29].
In Brugge werd ook jaarlijks een hertogelijke *chevaucheur* opgenomen in de loonlijst. Andere hertogelijke boden kregen jaarlijks wat drinkgeld[30]. In tijden van crisis of grote uitgaven werden deze

27 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 127: Pachtboek officiën, 1440-1470, f. 5r.
28 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1496-1497, f. 95v.
29 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 277: Presentwijnen 1485-1486, f. 21r, 22r, 28v, 52r. Een dergelijke jaarlijkse betaling voor het stedelijke personeel was al in vroegere rekeningen opgenomen, maar toen bleef de vermelding nog summier zonder verwijzing naar de messagiers, zie vb BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 277, presentwijnen 1425-2426, f. 6r, 9r, 11r, 19v.
30 Er waren betalingen voorzien voor de hertogelijke chevaucheurs (6 s. gr.), de hertogelijke deurwaarders (30 s. gr.), de *'cnapen te voet'* (30 s. gr.) en de *'messagiers te voet'* (2 s. gr.) Zie BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1455-1456, f. 49v.

betalingen geschorst. Zo werden de hertogelijke dienaars die in 1479 hun loon opeisten wandelen gestuurd. Het bestuur vertelde hen dat de stad al genoeg kosten had aan de oorlog met Frankrijk en dat de betaling werd uitgesteld tot na de oorlog[31].

Daarnaast kregen de stadsboden bij iedere zending een dagvergoeding. In Brugge bleven de prijzen hiervan doorgaans gelijk, afgezien van een kleine stijging voor de reizen buiten het graafschap (doorgaans 20 s. parisis per dag). Deze bedragen lagen hoger dan wat in de bouwnijverheid uitbetaald werd. In de Brugse stadsrekeningen kreeg een meester uit de bouwnijverheid tussen 1397 en 1450 10 s. par. per dag en een gezel 5 s. parisis[32]. De dagvergoedingen van de stedelijke messagiers vielen ook hoger uit dan de soldijen van de stedelijke milities[33].

Het totale bedrag dat een messagier jaarlijks kon verdienen, hing natuurlijk af van het aantal dagen dat hij door het stadsbestuur tewerkgesteld werd. Daarom heb ik voor de Brugse messagiers berekend hoeveel dagen ze binnen een bepaald jaar onderweg waren en wat hen dat jaarlijks opleverde. Dit heb ik telkens voor de vier messagiers die in de *pencioen*-lijst voorkwamen uitgerekend. In tabel 3.6 staat uitgetekend hoeveel opdrachten ze kregen, hoeveel dagen ze daarbij in totaal onderweg waren, hoeveel ze daar op jaarbasis

31 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 96: cartularium nr. 14, f. 303r.: '*Dat de messagiers van den hove ontzeyt was huerlieder nieuwer jaer duerende den tijde van den oorloghe: Ten zelve daghe* [17 januari 1479] *ghaven te kennene de zes ghecommitteirde van deser steden den voorseide hooftmannen ende dekenen hoe dat de messagiers, herauden ende andre dienaers van minen ghenadighen heere ende vrauwe te meer stonden bi den zelven zes ghecommitteirden ghesijn hadden omme te hebbene huerlieder nieuwer jaer zo zij voortijts ghepleghen hadden van hebbene ute ghesteken dat zij binnen eenen jaer herrewaerts midts der onlede die hut land ghesijn heift niet ghehadt en hebben welcke begheerten ende hebbinghe de zes ghecomitteirde niet doen en wilde ten ware bij consente ende overeendraghene van den zelven hooftmannnen ende dekenen die naer tvoorseide te kennen gheven zeyden bij ghemeenen accoorde dat men den voorseide dienaers zegghen wilde dat zij pacientie hebben wilden ten minsten den tijdt van der oorloghe ghesien dat de stede andre groote lasten ghenouch hadde ende dat men hemlieden also van dien als nog niet gheven en zoude.*'

32 J.-P. SOSSON, *Les travaux publics de la ville de Bruges XIVe-XVe siècles: les matériaux, les hommes*, Brussel, 1977 (Pro Civitate. Collection Histoire, 48), p. 226.

33 In het Antwerpse stadsleger kreeg een ruiter 6 s. artois. en voetvolk 4 s. art. (respectievelijk 12 s. par. en 8 s. par.), of een maandloon van 7 lb. 10 s. art. (15 lb. parisis). Zie F. BUYLAERT, J. VAN CAMP en B. VERWERFT, 'The organization of the Antwerp army in the Flemish-Brabantine revolt of the 1480's', *Journal of medieval military history*, 9 (2011), p. 154-155.

mee verdienden en tot slot wat hun (ruw geschatte) jaarinkomst was als het jaarlijks *pencioen* daarbij wordt gerekend.

Tabel 1: Geschatte jaarinkomsten van de Brugse messagiers (lb. parisis)

Brugse messagiers	Aantal zendingen	Aantal dagen	Totaal voor zendingen	Totaal geschatte jaarinkomsten[34]
1418-1419				
Willem Struusbolle	26	184	184 lb.	209 lb.
Arnoud Mudsaerd	21	236	263 lb. 16 s.	288 lb. 16 s.
Jacob Beysendorp	22	253	252 lb.	277 lb.
Lauwers de Zaghere	20	110	110 lb.	135 lb.
GEMIDDELD	**22,25**	**196**	**202 lb.**	**227 lb.**
1452-1453				
Janne Canin	36	165	180 lb. 10 s.	205 lb. 10 s.
Colin de Raed	36	163	207 lb. 12 s.	232 lb. 12 s.
Ywein Line	44	153	153 lb. 16 s.	178 lb. 16 s.
Zegheren Wittebaert	28	144	156 lb. 16 s.	181 lb. 16 s.
GEMIDDELD	**36**	**156**	**174 lb.**	**199 lb.**
1485-14862				
Jan van Sceipstale	43	316	331 lb. 14 s.[36]	356 lb. 14 s.
Willem de Hollander	44	245	282 lb. 4 s.[37]	307 lb. 4 s.
Jan van Diest	39	236	260 lb. 10 s.[38]	285 lb. 10 s.
Wouter van Campen	52	209	245 lb. 18 s.[39]	270 lb. 18 s.
GEMIDDELD	**44, 5**	**251,5**	**279 lb.**	**304 lb.**

De gemiddelde jaarlonen voor de drie onderzochte jaren waren respectievelijk 227 lb. par., 199 lb. par. en 304 lb. par., met een mi-

34 Dit is de som voor de zendingen, opgeteld met de jaarlijkse vergoeding van 25 lb. parisis uit de '*pencioen*'-lijsten.

35 De rekening van dit jaar loopt uitzonderlijk van 1 juli 1485-eind september 1486, dus drie maanden langer dan een gewone rekening. Om de vergelijking met de andere jaren niet te verstoren werd enkel de verdiensten tussen 1 september 1485 en 1 september 1486 meegerekend.

36 De sommen worden in dat jaar in lb. groten gerekend. De totaal som was 27 lb. 12 s. 10 d. gr., wat overeenkomt met 331 lb. 14 s. parisis.

37 23 lb. 10 s. 4 d. gr.

38 21 lb. 14 s. 2 d. gr.

39 20 lb. 9 s. 10 d. gr.

nimum van 135 lb. par. en een maximum van 356 lb. 14 s. par. Deze bedragen zijn grove schattingen want niet alle exacte inkomsten zijn gekend, noch alle exacte uitgaven (onkosten paard, onderhoud, vervoer, enz.), maar toch kan hieruit afgeleid worden dat dit een vrij degelijk loon was. In de bouwsector varieerden de hoogste daglonen in het midden van 15e eeuw zoals vermeld tussen 10 s. par en 12 s. par. per dag[40]. Wanneer men een volledig jaar (ongeveer 240 werkdagen) rekent aan het maximumloon (12 s. par.), bedroeg het jaarloon van deze werklui maximaal 144 lb. parisis. Hiermee vergeleken lag het loon van een stedelijke messagier gemiddeld een stuk hoger. Het loon hing natuurlijk af van het aantal zendingen dat men kreeg of van het aantal dagen dat die zendingen duurden. Jan van Sceipstale kreeg bijvoorbeeld wel evenveel opdrachten als de andere messagiers, maar hij was in totaal veel langer buitenshuis. Hij kreeg langere opdrachten. Voor twaalf van de 43 opdrachten was Jan tien dagen of langer onderweg. Dit terwijl Wouter van Campen datzelfde jaar slechts voor twee van de 52 opdrachten langer dan tien dagen onderweg was. Het loon van Jan lag dat jaar hoger dan dat van Wouter. De messagiers waren in het jaar 1452-1453 minder lang onderweg en verdienden als gevolg minder. Dit kan een resultaat zijn van de verstoorde communicatielijnen binnen het graafschap en vooral met Gent (tijdens de Gentse opstand) door politieke onenigheid en militaire confrontaties.

Met een dergelijk loon behoorde de messagier binnen de stedelijke gemeenschap tot de lagere middenklasse. Ook Ingrid de Meyer kwam tot deze conclusie. Ze vond in de Brugse belastinglijst van 1394-1396 één messagier terug en kon hem op basis van zijn bijdrage situeren in de middenklasse. Daartegenover behoorden garsoenen en knechten tot de lage klasse, sergeanten werden voor 66% in de lage klasse gesitueerd en de klerken waren verdeeld over de midden en de lage klasse (42,85% middenklasse en 57,15% lage klasse)[41]. In dezelfde publicatie plaatste Cecile Pauwelyn de

40 E. SCHOLLIERS, 'Lonen te Brugge en in het Brugse Vrije (XVe - XVIIe eeuw)', in: C. VERLINDEN, *Dokumenten voor de geschiedenis van prijzen en lonen in Vlaanderen en Brabant, II.A Vlaanderen*, Brugge, 1965, p. 92-94.

41 I. DE MEYER, 'De sociale strukturen te Brugge in de 14e eeuw', in: W. Blockmans, I. De Meyer en H. Van Werveke (eds.), *Studiën betreffende de sociale strukturen te Brugge, Kortrijk en Gent in de 14e en 15e eeuw* (Heule, 1971), 52.

messagier op gelijke voet met andere lagere bezoldigde bedienden, afkomstig uit de lagere klassen zoals de stedeknaap, paysier en artillier[42]. Dit onderzoek heeft echter aangetoond dat die bezoldiging hoger was dan voorheen aangenomen. Mijn resultaten bevestigen dus eerder deze van Ingrid de Meyer. Het *pencioen* van de messagier bedroeg evenveel als dat van de lagere stedelijke bedienden, maar door zijn talrijke dagvergoedingen kon hij zijn jaarloon toch opkrikken tot een degelijk niveau. Dat jaarloon bleef echter opvallend lager dan dat van het hogere, geschoolde stedelijke personeel. De tresoriers en pensionarissen verdienden jaarlijks enkel en alleen met hun *pencioen* tussen 200 lb. en 300 lb. parisis (ter vergelijking, de jaarvergoeding voor een messagier was 25 lb. parisis). Daarenboven kregen zij nog hogere reisvergoedingen voor hun diplomatieke opdrachten of andere diverse taken[43]. De waarde van deze nominale lonen kon evenwel erg verschillen. Daarom is het noodzakelijk om op basis van deze lonen de koopkracht te berekenen. Dit kan gedaan worden aan de hand van de graanprijzen. De graanprijzen zijn een belangrijke graadmeter voor de gemiddelde levensduurte. Voor de drie gemiddelde lonen heb ik telkens berekend hoeveel tarwe er met deze bedragen kon worden aangekocht in de desbetreffende periode. Ik berekende hiervoor telkens de gemiddelde graanprijs van de periode vijf jaar voor en vijf jaar na het desbetreffende jaar. Dus om de koopkracht te berekenen van het jaar 1418-1419 werkte ik met de gemiddelde graanprijs van de periode 1413-1424. Op deze manier werden uitzonderlijke pieken uitgeschakeld. In tabel 2 werd op deze manier de geschatte koopkracht berekend. Hier zien we duidelijk dat de gemiddelde koopkracht gradueel daalde. Ook al verdiende de Brugse messagiers gemiddeld het hoogste bedrag in 1485-1486, toch hadden de boden in die periode, door de hogere graanprijzen, de laagste koopkracht.

42 C. PAUWELYN, 'De gegoede burgerij van Kortrijk', in: W. BLOCKMANS, I. DE MEYER en H. VAN WERVEKE (eds.), *Studiën betreffende de sociale strukturen te Brugge, Kortrijk en Gent in de 14e en 15e eeuw*, Heule, 1971, p. 189.

43 Zie BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1415-1416 (kopie van BRUSSEL, *Algemeen Rijksarchief*, fonds Rekenkamers, nr. 32470, f. 31v).

Tabel 2: Geschatte koopkracht van de Brugse messagiers

Jaartal	Geschat nominaal jaarloon	Geschat nominaal jaarloon	Gemiddelde prijs van de tarwe[44]	Geschatte koopkracht
1418-1419	227 lb. par	4540 d. gr.	52,70 d. gr. per hoet	86,10 hoet tarwe
1452-1453	199 lb. par	3980 d. gr.	54,27 d. gr. per hoet	73,33 hoet tarwe
1485-1486	304 lb. par	6080 d. gr.	94,63 d. gr. per hoet	64,93 hoet tarwe

Bovenop het jaarlijkse *pencioen* en de dagvergoedingen kwam nog het drinkgeld dat werd betaald door de plaatsen die bezocht werden[45]. De Vlaamse steden Gent en Brugge betaalden 16 s. parisis aan de bezoekende bode[46]. Als een messagier van Brugge naar Gent gestuurd werd, kreeg hij hiervoor een betaling van stad Brugge (20 s. par. per dag) plus een betaling van stad Gent (16 s. par.). Zijn eigenlijke vergoeding bedroeg dus minstens 36 s. par. Een consequente betaling voor de bezoekende boden die binnen de stad kwamen, is het drinkgeld voor de boden die de vrijgeleide van een jaarmarkt kwamen brengen. Deze werden in de Brugse rekeningen geordend per maand[47]. Steden spraken waarschijnlijk onderling af hoeveel men voor elkaars bode betaalde. Dit bewijst

44 Deze prijzen werden berekend op basis van: A. VERHULST, 'De prijzen van graan, boter, kaas te Brugge volgens de 'slag' van het Sint-Donatiaanskapittel (1348 - 1801)', in C. VERLINDEN, *Dokumenten voor de geschiedenis van prijzen en lonen in Vlaanderen en Brabant. Deel II. A. Vlaanderen*, Brugge, De tempel, 1959, p. 33-36. De 'hoet' was een inhoudsmaat. Eén hoet bevat ongeveer 166-172 liter graan.

45 Ook het verblijf in de hertog werd vaak door de bezochte stad vergoed. Zie H. VON SEGGERN, 'Zur Kommunikation zwischen den wendischen Hansestädten und der Grafschaft Holland im 15. Jahrhundert', in: D. EBELIG (ed.), *Landesgeschichte als multidisziplinäre Wissenschaft: Festgabe für Franz Irsigler zum 60. Geburtstag*, Trier, 2001, p. 339.

46 Bijvoorbeeld: BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1416-1417 (kopie van BRUSSEL, *Algemeen Rijksarchief*, Fonds Rekenkamers, nr. 32471, f. 89r.: *'Pauwels den Broukere, der stede messagier van Ypre, die brieve brochte an de wet, 16 s.'*. De voorbeelden zijn legio.

47 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1451-1452, f. 54v.: *'Meester Donase de Beer van dat hij betaelt heift diverschen messagiers ende boden ghehuert van buten omme hier brieven te brijnghene, van saufconduite van diverschen maercten, duerwaerders van den camere van den rade, van coppien, van mandementen, van den gheheelre maende van september, alszoot blijkt bider cedule van den vors meester Donase, 29 lb. 11 s. par'*. Vervolgens volgden oktober (9 lb. 8 s.), november (14 lb. 14 s.), december (12 lb. 8 s.), januari (13 lb. 4 s.), februari (9 lb. 12 s.), maart (13 lb. 4 s.), april (14 lb. 4 s.), mei (7 lb. 4 s.), juni (7 lb. 8 s.), juli (12 lb. 10 s.) en augustus (14 lb. 4 s.).

het georganiseerde karakter van het bodensysteem van de laatmiddeleeuwse steden.

Naast zijn taak als briefdrager kreeg de messagier nog andere opdrachten. Een blik op deze opdrachten geeft een beter beeld over de gehele jobinhoud van een messagier. De bijkomende taken waren ofwel zendingen door andere opdrachtgevers, ofwel andere opdrachten voor het stadsbestuur. Een eerste externe opdrachtgever was de algemeen-ontvanger van Vlaanderen en Artesië[48]. In de rekeningen van deze functionaris werden ook stedelijke messagiers uitbetaald. Zo vervulde Laurens de Zaghere, messagier van Brugge van 1412 tot 1419, verschillende taken. Uit tabel 2. bleek reeds dat Laurens de Zaghere opvallend minder werd uitgestuurd dan zijn collega's. Om zijn jaarloon op te krikken, ging hij op zoek naar een andere werkgever. Die vond hij bij de algemeen-ontvanger van Vlaanderen. In de eerste rekening van Bartholomeus de Vooght[49] staat genoteerd dat Laurens vijfmaal uitgestuurd werd. De eerste keer werd hij vermeld als *messagier à cheval*, de laatste keer als *messagier de Bruges*[50]. In totaal verdiende hij hierdoor 9 lb. 4 s. parisis bij. Voor een periode van twee jaar zijn die vijf opdrachten van Laurens te beperkt om te spreken van een volwaardige werkgever. Toch geeft de rekening wel aan dat de hertogelijke ontvanger, naast zijn eigen *chevaucheurs*, ook gebruik maakte van lokale messagiers om zijn brieven te verspreiden.

De lokale hertogelijke ambtenaren (de baljuws en schouten) dienden ook af en toe een bode uit te sturen. De baljuw van het Brugse

48 In de rekeningen van de *'Recette générale de toutes les finances'* kwamen in de categorie *'voyages voictures, chavaucheries et autres menues messaigeries'* geen stedelijke boden voor. Het waren hoofdzakelijk *'chevaucheurs de mon dit seigneur'*. Zie M. MOLLAT, R. FAVREAU en R. FAWTIER *Comptes généraux de l'état bourguignon entre 1416 et 1420*, Parijs, 1965 (Recueil des historiens de la France. Documents financiers, V), deel 1, p. 114 en p. 189.

49 ADN, B 4090: rekening van 26 november 1416 tot juni 1418. Bartholomeus de Vooght was raadsheer van de hertog en algemeen-ontvanger van Vlaanderen en Artois van 26 november 1416 tot 6 februari 1420.

50 M. MOLLAT, R. FAVREAU en R. FAWTIER, *Comptes généraux*, deel 3, p. 246: *'A Laurens Le Saghere, aussi messagier à cheval, pour semblablement avoir porté lettres closes de par les dessus nommez au doyen de Liege en la ville de Gand, où il vacqua par II jours feniz le VIe jour du dit mois, pour ce 24 solz. A lui, pour avoir porté autres lettres closes de monseigneur en l'Oost pays de Flandres à plusieurs villes, chastellenies, baillis, fermiers, officiers et autres* [...] *pour ce 48 solz'*. Diezelfde Laurens werd ook vermeld op p. 247 en p. 251.

Vrije, die in Brugge verbleef, maakte gebruik van de Brugse boden Coernekin[51] en Coppin van den Walle[52]. Deze boden kwamen echter niet in de Brugse rekeningen voor (noch in de bodenlijsten, noch in de *pencioenen* bij messagiers, sergeanten of garsoenen). Waarschijnlijk waren het publieke boden, wonend in Brugge, maar inzetbaar voor eenieder die hen een opdracht gaf. De Brugse schout maakte slechts in één rekening gebruik van boden om brieven rond te dragen[53].

Bovenop hun jaarlijks loon voor hun dienst als messagier, konden enkele messagiers ook nog genieten van een pensioen in de huidige zin van het woord. Dit was lang niet gebruikelijk in de late middeleeuwen. Het ouderdomspensioen komt alleen voor bij de stad Brugge (niet bij de andere Vlaamse steden) en enkel voor de messagiers. De som bedroeg het normale jaarloon van een messagier

51 BRUSSEL, *Algemeen Rijksarchief*, fonds Rekenkamers, nr. 13689: baljuwsrekening Brugse Vrije, januari 1414-mei 1414, f. 41v.: *'A Coernekin, messagier de Bruges, liquelx du commandement de mondit seigneur fu hastiement envoié par le dit baillie le XXe jour de janvier darrain passé a tout une grande farde de lettres closes de monseigneur adrechans a plusiers chevaliers et escuiers demourant ou dit bailliage de Bruges et es marces environ auquel voiage il vaca V jours a XVIII s. pour le jour monte, 4 lb. 10 s.'.* Dit is waarschijnlijk dezelfde Cornekin die in de rekeningen van de algemeen ontvanger van Vlaanderen voorkwam. Zie M. MOLLAT, R. FAVREAU en R. FAWTIER, *Comptes généraux*, p. 250: *'Cornekin, chevaucheur de le ville de Bruges, pour son salair d'avoir porté lettres closes de mon dit seigneur de Bourgogne à un grant nombre de fermiers* [...]'. Ook in de stadsrekening van Ieper van 1418 kwam hij voor BRUSSEL, *Algemeen Rijksarchief*, fonds Rekenkamers, nr. 38643, stadsrekening Ieper 1418, f. 55r.: *'Cornekin, messagier van Brugghe lettren bringhende den XIIIsten dach in hoymaend an min heeren van de wet, 16 s.'*

52 BRUSSEL, *Algemeen Rijksarchief*, fonds Rekenkamers, nr. 13689: baljuwsrekening Brugse Vrije, januari 1414-mei 1414, f. 41v.: *'A Coppin van den Walle, messagier de la ditte ville de Bruges, liquelx semblement fu hastuement envoyé par le dit bailli le XIXe jour de mars a tout une grande farde des dits lettres adrechans aux chevaliers et escuiers dessus nommez demourant ou dit bailliage ou quel voyage il a vachié par trois joirs a XVIII s. pour le jour comme dessus, monte, 54 s.'*

53 BRUSSEL, *Algemeen Rijksarchief*, fonds Rekenkamers, nr. 13770: schoutrekening Brugge, f. 18v.: *'A Willeke Rastaet liquelz fu par le dit escoutete envoyé de Bruges a Lille portant lettres closes a messir des comptes pour le fait toucant certain arrest que le dit escoutete avoit fait sur l'avoir de feu Berthelin Betin par le commandement de nosdis seigneur comme il appert par leurs lettrez closes faites le darain jour de septembre mil CCCC et vint pour ce payé, 24 s.'*. Idem, f. 19v.: *'Au dit Willeke liquelz fu envoyes pour le meismes causes de Bruges a l'Escluse portant lettres closes de mes dis seigneur a Godefroy le Sauvage, receveur general de Flandres et d'Artois, pour ce payé, 6 s.'. 'A Aernoud Plaetseman liquels fu pour le meismes cause derechief envoyé de Bruges a Lille portant lettrez closes de l'escoutete a mes dis seigneur des comptes toucant le meismes fait, pour ce payé, 24 s.'*

(= 25 lb. parisis). De eerste betaling in dat verband was aan Janne f. Michiels, maar hij kreeg slechts geld voor een half jaar, aangezien hij in de tweede helft van het jaar overleed[54]. Colaerd de Raed, die in dienst was als messagier van 1440 tot 1483, kreeg vanaf het schepenjaar 1478-1479 bovenop zijn jaarloon een bijkomende premie omdat hij *mids oudhede verlaten es van zijnder officie van den messagierscepe*[55]. Ook Wouter van Campen, messagier van 1471 tot 1493 en vanaf 1498 opnieuw in dienst, kreeg bovenop zijn loon een jaarlijkse premie van 25 lb. parisis vanaf het jaar 1490-1491, zowel in de jaren dat hij in dienst was als in de periode tussenin van 1493 tot 1498[56]. Jan van Diest was eveneens in dienst tot 1493 en opnieuw vanaf 1498. Hij kreeg een dergelijke jaarlijkse premie vanaf het jaar 1492-1493[57]. Deze vier messagiers zijn de enige die

54 BRUSSEL, *Algemeen Rijksarchief*, fonds Rekenkamers, nr. 32467: stadsrekening Brugge 1412-1413, f. 22v.: *'Item ghegheven Janne f. Michiels die der stede messagier plach te wesene den welken omme godswille gheconsenteirt was te hebbene zijn leven lang XXV lb. parisis sjaers daerof hi hadde tote hi aflivich wart, van eenen halve jare dat viel te mede wintere int jaer M IIIIc ende XII, 12 lb. 10 s.* (parisis)'.

55 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1479-80, f. 561v.: *'Item betaelt Colaerd de Raet de welke mids oudhede verlaten es van zijnder officie van den messagierscepe twelke bij zekeren langhen tijd wel ende ghetrauwelike bediend hadde ende hem bij dien bij der wet ende ghecommitteerden gheconsenteert es thebbene een garsoenscepe ende wedden daer toe dienende boven den wedden van den voorseide messagierscepe die hij ghebruken zal zijn leven lanc ghelduerende dus hier over zine wedden van desen jare, 2 lb 1 s. 8 d.'.* Het jaar 1483 kreeg hij dit de laatste keer en kreeg hij bovenop zijn loon van 10 maanden een premie van 38 s. 1 d. (BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1482-1483, f. 58r.). De daaropvolgende jaren werd deze premie niet meer toegekend (waarschijnlijk door overlijden van Colaerd de Raed).

56 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1490-1491, f. 59v.: *'Item betaelt Wouter van Campen den welken omme zinen goeden ende ghetrauwen dienst die hij zekeren langhe jaeren dezer stede ghedaen heift als messagier ende daer in zijn leven ghebroken mids welk hij verzochte van de voorseide officie verlaeten te zine biddende omme voorzienichede dien welke hij verlate was ende hem gheconsenteirt de wedden zijn leven lanc ghelduerende ende toote dien een garsoenscip met alzulke rechte als daer toe dient dus hier in dezen jaere II lb. I s. VIII d. groten. Comt hier voer VIII maenden 28 s. 1 d. groten'.*

57 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1492-1493, f. 48v.: *'Item betaelt Jan van Diest wijlen messagier van de stede van Brugghe de somme van II lb. I s. VIII d. groten over zijn pencioen [bovengeschreven: als garsoen] van eenen jare duerands dat hem ooc bij mijnen heeren van de wet van de voornoemden stede uut consideracien van den goeden dienste die hij de zelver stede hier voortijds ghedaen hadde toegheleyt zijn de jaerlicxsche wedden als messagier ['messagier' doorstreept en 'garsoen' bovengeschreven] zijn leven lanc ghelduerende alst blijct bij acte dus hier de voorseide somme van, 2 lb. 1 s. 8 d. gr.'.* In het jaar 1493-1494 verhoogde deze premie tot 3 lb. 10 d. (BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1493-

een dergelijk pensioen ontvingen in Brugge. Andere messagiers verlieten misschien vroegtijdig hun functie, vervulden de functie niet lang genoeg of stierven vroeger. Alleszins, deze betaling toont aan welk belang de messagiers moeten gehad hebben voor de stedelijke politiek. Het is een indicatie dat messagiers hun leven lang in stedelijke dienst bleven werken. Pas diegene die echt te oud werden konden vervroegd stoppen, maar bleven wel hun jaarlijks pensioen behouden. Door dergelijke betalingen werden ze dan toch nog enigszins aan de stedelijke administratie gebonden. Waarschijnlijk was het een poging van het stadsbestuur om de kennis en informatie die de messagier in de loop van de jaren had opgedaan, binnenskamers te houden. De laatmiddeleeuwse stedelijke besturen spendeerden de nodige aandacht en middelen aan het onderhoud van trouwe en goede messagiers die te oud waren geworden voor een goede uitoefening van hun functie.

En na hun dienstjaren?

Dit brengt ons bij de vraag wat de messagiers deden na hun dienstjaren. Zoals vermeld kregen ze dus vaak een beperkte ouderdomspremie. Maar als we de namen van de Brugse boden vergelijken met de lijsten van de wetsvernieuwingen, blijkt dat er enkele stadsboden een zitje hadden in de besturen van enkele toezichtscomités, die werden gerekend tot de stedelijke ambachtsbesturen[58]. Deze besturen (met deken en vinders) waren een eerste vorm van politieke participatie. Vaak was het een springplank voor een functie in het stadsbestuur[59]. De messagiers die werden aangesteld als vinder van een dergelijk bestuur worden in tabel 3 uiteengezet.

1494, f. 44r.). Erna kende men jaarlijks 3 lb. toe. Het laatste jaar waarin hij een vergoeding kreeg was 1509-1510. Hij stierf of verdween in dat jaar want de rekening vermeldt: *'Jan van Diest, oud messagier, die onderhouden was te III lb. groten tsiaers hier over den tijt van vier maenden verschenen laetst december XV^c neghene, 20 s. gr.'* (BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 216: stadsrekeningen, 1509-1510, f. 51v.).

58 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, reeks 114. Te raadplegen via de leeszaal van het Brugse stadsarchief.

59 M. BOONE, 'Les métiers dans les villes Flamandes au bas Moyen Âge (XIVe-XVIe siècles): images normatives, réalités socio-politiques et économiques', in: P. LAMBRECHTS en J.-P. SOSSON (eds.), *Les métiers au Moyen Âge. Aspect économiques et sociaux*, Louvain-La-Neuve, 1994, p. 9-10.

Tabel 3: De Brugse messagiers en de functie van vinder

Naam	Messagier van – tot	Vinder van..	Jaartal
Ywein Line	1452-1483	Vogelmarkt	1481
Jan de Rivage	1458-1475	Zuivelmarkt	1477
Wouter van Campen	1471-1493 1498 – na 1511	Zuivelmarkt (Vogelmarkt)	1491, 1503, 1505, 1508
		Korenmarkt	1492, 1504, 1507
Jan van Diest	1479 – 1509	Korenmarkt	1504, 1506
		Zuivelmarkt	1508
Willem de Hollandre	1483-na 1511	Zuivelmarkt	1519, 1520, 1523, 1524 (deken in 1513, 1514)
		Korenmarkt	1515, 1518
		Vogelmarkt	1476, 1516

Door deze tabel worden enkele belangrijke patronen duidelijk. Allereerst wordt duidelijk dat de functie van messagier en die van vinder pas vanaf 1481 gecombineerd werden. Sommigen waren al vinder alvorens als messagier aan de slag te gaan (Willem de Hollandre in 1476), anderen na het beëindigen van hun functie als messagier (Jan de Rivage in 1477). Aangezien het stadsbestuur zijn fiat moest geven over de ambachtsbesturen (het stadsbestuur kon kiezen tussen één van de twee voorgestelde besturen[60]), kwam deze combinatie dus zeker met toelating van het stadbestuur voor. Het valt moeilijk te zeggen of het stadsbestuur deze evolutie gedoogde, dan wel of het er actief naar streefde om leden uit zijn administratie te laten benoemen binnen de interne stedelijke structuren. Sommige jaren waren twee stedelijke messagiers ook samen vinder bij dezelfde markt (Jan van Diest en Wouter van Campen waren samen vinder van de zuivelmarkt in 1508). Willem de Hollandre slaagde er zelfs in zich op te werken tot deken van de zuivelmarkt in de twee opeenvolgende jaren 1513 en 1514. Men was overigens voornamelijk vinder van drie markten in het bijzonder, de zuivelmarkt, vogelmarkt en de korenmarkt. De korenmarkt was eigenlijk een comité van toezicht op de verhande-

60 A. VANDEWALLE, *De arbeidersofficiën van Brugge*, p. 9.

ling van graan op de markt van stadswege[61]. Dit waren vanuit het oogpunt van de bevoorrading van de stad belangrijke domeinen. Was dit een tactiek van het Maximiliaan-gezinde stadsbestuur (de meeste vinders werden aangesteld na 1490) om een sterkere greep te krijgen op enkele knooppunten binnen de stedelijke economie en werden de messagiers ingezet als flexibele machtspionnen? Of was het aannemen van een functie van vinder integendeel een manier van de stedelijke messagier om zijn ervaring om te zetten in een vorm van aanzien en interne machtspositie?

Conclusie

Dit artikel heeft een beter licht geworpen op de functie van de stadsbode. Voor een stad als Brugge, die actief was in verschillende regionale (politieke en economische) netwerken, was een stadsbode erg belangrijk. Het was deze bode die de contacten met de verschillende partners onderhield. Hij had een belangrijke representatieve functie. Dat uit zich ook in de manier waarop Brugge deze functie invulde. Zo was er een grote rekruteringszone, van Rijsel tot Vlaams-Brabant. Iemand uit een andere streek kon de kennis van deze streek hanteren in zijn functie als messagier. Het Brugse bestuur verkoos dus dergelijke kwaliteiten boven lokale familiebanden of patronagenetwerken. Eens de bode de functie verkreeg, ontving hij ook een degelijk loon. Zijn dagloon was dubbel zo hoog dan dat van een meester in de bouwnijverheid en hij was voltijds aan het werk en dus het merendeel van de dagen buitenshuis. Op deze manier kon hij zijn jaarloon ferm opkrikken. Ze kregen ook - en dat is zeer uitzonderlijk voor stedelijk personeel - na hun dienstjaren nog een ouderdomspensioen uitbetaald. Dit toont het belang aan dat de stad aan deze functie hechtte. Op het einde van de vijftiende eeuw werden enkele messagiers na hun loopbaan ook aangesteld als vinder van een stedelijk econtrolecommissie. Op deze manier hadden de stadsboden van Brugge ook binnen de stad een belangrijke representatieve functie.

61 A. VANDEWALLE, *Beknopte inventaris*, reeks 406.